

משרד החינוך התרבות והספורט
מינהל חברה ונוער

מועצות תלמידים ונוער

בבית הספר
ברשות המקומית
במחוז
במדינה

מטרות, עקרונות ודרכי עבודה

ההצעות המובאות בחוברת זו נדונו וגובשו במועצת
התלמידים והנוער הארצית ובסדנה הארצית למלווי מועצת
תלמידים ונוער בשנים תשנ"ד – תשנ"ה, 1994-95

טבת תשנ"ו – 1995/6

תוכן העניינים:

דברי פתיחה

- א. מועצת תלמידים ונוער – כללי
- ב. מטרות המועצות והתוכניות החינוכיות להכשרת מנהיגות
- ג. עקרונות מנחים
- ד. דרכי עבודה
- ה. מאפייני המועצות במערכות האם השונות
- ו. תפקידים ושירותים של מינהל חברה ונוער – במחוז ובמטה
- ז. הגדרת תפקידי מלווה/מנחה המועצה בבית הספר
- ח. הגדרת תפקידי מלווה/מנחה המועצה הרשותית
- ט. הגדרת תפקידי מלווה/מנחה המועצה המחוזית
- י. עבודת המנחה
- יא. מבנה המועצה ובעלי תפקידים

נספח א'

נספח ב'

למנהל, למחנך, לרכז, לעובד הנוער, לתלמיד ולנער

המגמה החשובה והרצויה של בניית ערוצי הידברות ודפוסי שיתוף בין מורים לתלמידים ובין בתי הספר והקהילה - כובשת מקום של קבע במערכת החינוך ובאורח החיים של בית הספר.

תנאי חשוב והכרחי במימושה של מגמה זו הוא התארגנותה של קהילת התלמידים בבית הספר העל-יסודי לבחירות דמוקרטיות למועצת התלמידים ועבודתה הרצופה והאחראית של המועצה הנבחרת והמייצגת, המקיימת שיח משותף ועבודה משותפת עם ההנהלה והמורים והאחראית כלפי ציבור התלמידים - הבוחרים.

על יסוד זה הלכו ונבנו בעשור האחרון מועצות עירוניות, מחוזיות ומועצה ארצית.

מינהל חברה ונוער במשרד החינוך מלווה מועצות אלה ותומך בהן מבחינה מקצועית וארגונית, ותמיכה זו סייעה עד היום להבטיח את פעולתן השוטפת ואת התבססות החיים הדמוקרטיים במערכת החינוך.

בחוברת שלפנינו מוצעות הן לתלמידים והן למוסדות החינוך - בתי ספר, רשויות מקומיות ורשתות חינוך - דרכי התארגנות ודרכי פעולה.

אנו מקווים שההצעות והחלופות המפורטות יסייעו למועצות ותיקות בהמשך פעולתן ולמסגרות שטרם החלו בהן בהליכי בחירות ובהפעלת מועצות - להתחיל בתהליך.

א. מועצות תלמידים ונוער - כללי

זה כמה שנים מתחולל תהליך חשוב ובעל משמעות, ועיקרו - מועצות תלמידים ונוער שנבחרות באופן דמוקרטי נעשו לחלק חשוב, פעיל וקבוע בבתי הספר, בערים ובעיירות.

מקרב מועצות אלה נבחרות המועצות המחוזיות והמועצה הארצית. ככל שמתרחבת פריסתן של המועצות הנבחרות וככל שהן נעשות תופעת קבע, כך גם נעשית פעילותן מגוונת, משמעותית ומשפיעה.

כדי להבטיח רציפות בתהליך היבחרן של המועצות ובתהליך עבודתן, נקבעו מספר עקרונות יסודיים כמו: הגעה לידי הסכמה והבנה עם מערכת האם (בית הספר, הרשות המקומית וכו') לגבי כללי הפעילות ותחומי הדיאלוג והשיתופי בניית תקנון בחירות ותקנון המועצה; קיום בחירות אמת ומתן אפשרות לקיום דיונים והחלטות על ידי המועצה הנבחרת, מתן שירותים שונים על ידי מערכת האם למועצה לצורך תפקודה, לרבות הנחיה וליווי במישור המקצועי; עבודה חינוכית מוקדמת ומלווה, לרבות הפעלת תוכניות מנהיגות.

מובן מאליו שכל מערכת אם מעצבת ומגבשת בשיתוף התלמידים והנוער את התקנון, הנהלים, המבנה ודרכי העבודה בדרכה שלה. עם זאת, על מנת להבטיח שתהליך חשוב זה לא ייקטע וכדי ליצור אווירה נאותה ומערכת תמיכה שאינה כופה ואינה מכתיבה, מוצעים להלן נהלים וכללים לפעילות המועצות במסגרות האם השונות.

ב. מטרת המועצות והתוכניות החינוכיות להכשרת מנהיגות

1. ליישם את ערכי הדמוקרטיה הלכה למעשה בזמן אמת, באורח החיים הקבוע של תלמידים ובני נוער בבית הספר, ברשות המקומית, במחוז ובמדינה.
2. לטפח מנהיגות צעירה על ידי מתן אפשרות לתלמידים ובני נוער להתנסות בפועל בהליכי בחירה, בתפקידי ייצוג פעילים, בנטילת אחריות, בפעילות שוטפת ומשימתית, בקיום קשר עם הבוחרים ובדיווח להם.
3. ליצור את התנאים וההזדמנויות לתלמידים ובני נוער להביע את דעותיהם, הצעותיהם והערותיהם ולהשפיע בכלים ובנהלים דמוקרטיים והוגנים.
4. לבנות ולקיים מערכת משותפת של תקשורת והידברות בין המועצה הנבחרת למסגרת האם, ולקיים הליכי תכנון וביצוע משותפים לתלמידים ובני נוער ומערכות המבוגרים.
5. לפעול לשיפור ולקידום ענייני אוכלוסיית הבוחרים במסגרת מערכת האם, לשרת את אוכלוסיית הבוחרים ולבצע עבורה משימות שירות שונות.

ג. עקרונות מנחים

1. בכל אחת ממערכות האם יהיו חברי המועצות נבחרים ולא ממונים. תהליך הבחירה ייעשה באופן דמוקרטי ובתנאי התמודדות שווים, והייצוג ייקבע באופן שלא יופלה שום חלק באוכלוסייה הבוחרת. תהליך הבחירה התקופתי יהפוך לחלק קבוע באורח החיים. הבחירות יתקיימו על יסוד תקנון הבחירות שייקבע בעוד מועד כמסמך המוסכם על כל הצדדים.

תהליך הבחירות, נהליו ותוצאותיו יהיו פתוחים וגלויים לכל מי שמעוניין ועומדים לביקורת בכל עת. המועצה שתיבחר תהווה גוף נבחר ומייצג של בוחריה - ותפעל על פי רצונם ומתוך אחריות כלפיהם.

2. המועצה הנבחרת בכל אחת ממערכות האם תפעל על יסוד תקנון גלוי שהוכן תוך הידברות והסכמה בין נציגי התלמידים ובני הנוער ומערכת האם. העתק התקנון יישלח למפקחי מינהל חברה ונוער במחוז.

3. מערכת האם הבוגרת תקבע מנחה / מלווה למועצה הנבחרת, והוא יעסוק בנושאים הבאים:

- א. מתן כלים מתודיים לעבודת המועצה וועדותיה וכל תמיכה מקצועית שתדרש.
- ב. סיוע בתחום הפעילות השוטפת לפי דרישה.
- ג. סיוע בשמירת מסגרת התקנון.

יש להקפיד על כך שהמלווה לא יפעל במקום המועצה או בעלי התפקידים שבה ולא יפגע במעמדם כגוף נבחר, שאחריותו כלפי בוחריו.

דרכי עבודה

1. המועצה מתכנסת באופן שוטף ובמועדים קבועים, לפחות אחת לשבועיים.
2. למועצה מבנה גלוי ופונקציונלי של בעלי תפקידים וועדות, אשר מאפשר פעילות שוטפת ומשימתית וקשר עם ציבור הבוחרים ומערכות האם.
3. למועצה תוכנית עבודה שנתית.
4. פרוטוקולים של ישיבות המועצה נרשמים ועומדים לרשות כל מי שמעוניין לעיין בהם.
5. כל החלטות המועצה נרשמות ומתפרסמות בקרב ציבור הבוחרים.
6. חשוב שתהיה רציפות עניינית ונושאת במהלך העבודה השנתית של המועצה.
7. מומלץ ליצור מסורת שבה לא נקטעת או נגרעת עבודת המועצה בגלל הליכי הבחירות.

ה. מאפייני המועצות במערכות האם השונות

1. מועצת תלמידים בית ספרית

- א. בית הספר והתלמידים יקבעו את שיטת הבחירות הנראית להם על בסיס כיתתי-שכבתי או על בסיס אישי של הצגת עמדה, בתקנון בחירות ותקנון מועצה מוסכם. התקנון ניתן לשינויים ועדכונים.
- ב. יובטח ייצוג נכון ומתאים לכלל אוכלוסיות התלמידים. אם יתברר שהבחירות עלולות לגרום לתת-ייצוג של קבוצות תלמידים (עולים, חלשים, תלמידים במסלולים מסוימים) - תאומץ שיטת בחירות שתבטיח את ייצוגם של כלל התלמידים, בלי לפגוע באופיין הדמוקרטי של הבחירות ובעקרון הבחירה והייצוג של התלמידים.

2. מועצה רשותית

- א. כוללת את כל בתי הספר וכל מסגרות החינוך הבלתי פורמלי ביישוב: מרכזים קהילתיים, תנועות נוער, ארגוני נוער. כל המסגרות המיוצגות חייבות לקיים בחירות דמוקרטיות בתוכן למועצות נבחרות שלהן.
- ב. מומלץ שהייצוג המועצה הרשותית יהיה משותף למועצות תלמידים ולמועצות נוער. המועצות שייבחרו בתשנ"ו (1995/6) יהיו משותפות. במועצות ותיקות, שעדיין הן נפרדות, ייערך דיאלוג בין הרשות למחוז. הרכב המועצה המשותפת יהיה כזה, שהייצוג בה לא יפלה שום צד מהצדדים המרכיבים, דהיינו מועצות תלמידים בית ספריות ומועצות נוער במסגרות החינוך הבלתי פורמלי.

3. המועצה המחוזית

- הרכב המועצה המחוזית יתבסס על העקרונות הבאים:
  - א. כל רשות שבמחוז תיוצג במועצה המחוזית.
  - ב. בתי הספר שבמחוז ייוצגו באופן ההולם את משקלם.
  - ג. תובטח השתתפות תלמידים ובני נוער מבתי ספר ומסגרות נוער ממ"ד.

4. המועצה הארצית

כל מועצה מחוזית תבחר חמישה נציגים למועצה הארצית.

במועצה הארצית יהיו בסך הכול 41 נציגים, המייצגים את כל התלמידים בישראל.

ו. תפקידים ושירותים של מינהל חברה ונוער - במחוז ובמטה

1. להכשיר, להציע השתלמויות ולהנחות את מלווי המועצות בבתי ספר וברשויות, ולסייע מבחינה מקצועית לכל בית ספר ויישוב שנזקקים לכך.
2. להנחות ולהציע השתלמויות בתוכנית מנהיגות (לבתי הספר) ובתוכנית הגרעין (לקהילה ולרשות).
3. להכשיר תלמידים ובני נוער (לרבות חברי מועצות מחוזיות והמועצה הארצית) למילוי תפקידי מנהיגות - בסמינרים ומחנות.
4. להנחות את המועצה המחוזית ולסייע לה לפעול ולהפעיל את יוזמותיה.
5. להנחות את המועצה הארצית ולסייע לה לפעול ולהפעיל את יוזמותיה.
6. לוודא שהליכי הבחירות בבתי הספר ברשויות ובמחוזות ייערכו באורח דמוקרטי ובזמן - על מנת להבטיח את רציפות הפעילות.
7. לקיים מפגשים וכנסים מחוזיים וארציים לחברי מועצות ולבעלי תפקידים שבהן.

ז. הגדרת תפקידי מלווה/מנחה המועצה בבית הספר

1. מנחה את מועצת התלמידים הנבחרת בבית הספר (תוך דאגה לייצוג הולם של כל התלמידים, כולל עולים חדשים וקבוצות ייחודיות אחרות).
2. דואג לבחירות דמוקרטיות אחת לשנה.
3. דואג לכך שהבחירות יתקיימו לאחר הכנה נכונה בכיתות האם ובקרו מחנכי הכיתות והנהלת בית הספר.
4. דואג שמועצת התלמידים תחבר את תקנון המועצה
5. דואג לקיום פגישות המועצה, שחות אחת לשבועיים, ולרישום פרוטוקול של ישיבות המועצה והחלטותיה.
6. מוודא שהמועצה מפרסמת את החלטותיה ומקדמת את נושא המנהיגות בין כל באי בית הספר.
7. מגשר ומקשר בין חברי המועצה להנהלה, למוסדות השונים בבית הספר ומחוצה לו.
8. משתתף בסדנה מחוזית ו/או רשותית של מינהל חברה ונוער, המלווה את מנחי המועצות בהיבט המקצועי.
9. פועל תוך שיתוף פעולה עם הרכז החברתי בבית הספר ודואג למעורבות המועצה במדיניות בית הספר.
10. מסייע בעניינים מקצועיים שגון פרסום), נוהליים וארגוניים - ככל שיידרש.

ח. הגדרת תפקידי מלווה/מנחה המועצה הרשותית

אחראי לבחירתה של מועצה רשותית באופן דמוקרטי.

אחראי לקיומה של נציגות נבחרת ואמיתית מכל בתי הספר ומוסדות החינוך והנוער הפועלים ברשות.

אחראי לקשר עם הרשות, עם משרד החינוך ומינהל חברה ונוער.

אחראי ליצירת תנאי פעילות נאותים למועצה הרשותית.

דואג לקשר ולאינטראקציה בין כל המוסדות המיוצגים במועצה.

אחראי ליצירת תקנון למועצה הרשותית.

אחראי לקיום הליך בחירות דמוקרטי במועצה הרשותית.

מסייע למועצה בהכנת תוכנית עבודה שנתית ובמימושה.

מסייע בעניינים מקצועיים, נוהליים וארגוניים - ככל שיידרש.

אחראי לכך שהמועצה הרשותית תבחר את נציגיה למועצה המחוזית.

אחראי לשילוב המועצה במחנה קיץ כחלק מתוכנית עבודה שנתית.

משתתף בסדנת הכשרה וליווי מחוזית למנחי מועצות.

הערה:

מנחה המועצה בבית הספר וברשות אינו בא במקום המועצה אלא מסייע לה ומלווה אותה בפעילותה, במעשיה ובקבלות החלטות על ידה. כל אלה נעשים על ידי חברי המועצה הנבחרים ולא על ידי בעלי תפקידים שמסייעים להם מטעם מערכת האם.

ט. הגדרת תפקידי מלווה/מנחה המועצה המחוזית

1. מנחה ומלווה את מועצת התלמידים והנוער של המחוז, דואג שיערכו בחירות למועצה המחוזית מדי שנה, שהמועצה תתכנס באופן קבוע ושוטף לדיונים ולקבלת החלטות ושתהיה בעלת מבנה של ועדות ובעלי תפקידים, המבטיח ייצוגיות ופעילות.

2. מנחה סדנה של מלווי/מנחי המועצות הרשותיות ומועצות בית ספריות במחוז, אשר תתכנס אחת לחודש, ומסייע לרשויות שאין בהן מועצה - להקימה ולהפעילה.

3. משתתף בצוות המחוזי של מנחי התוכנית מנהיגות ומפקחיה.
4. מקיים קשר עם מלווים/מנחים של מועצות ברשויות ובבתי הספר.
5. משתתף בסדנה הארצית של מלווי/מנחי המועצות המחוזיות.
6. משתתף ומסייע בתכנון וארגון מחנות קיץ לתוכנית מנהיגות וכן במפעלים מחוזיים וארציים המגעים לחברי מועצות תלמידים ומער.
7. מסייע בעניינים מקצועיים, נוהליים וארגוניים - ככל שיידרש.

י. עבודת המנחת

1. המנחה והכשרתו

תהה המועצה הבית ספרית יהיה מורה מצוות בית הספר, שיעבור הכשרה מתאימה לתפקידו במסגרת מינהל חברה ונוער, וימשיך להשתלם ולקבל הנחיה במהלך העבודה.

מנחה המועצה הרשותית יהיה מדריך נוער או מורה בעל ניסיון בהפעלת קבוצות ומסגרות נוער בחינוך הבלתי פורמלי ומי שעבר הכשרה מתאימה וממשיך להשתלם ולקבל הנחיה בעבודתו.

מנחה המועצה המחוזית ייבחר מקרב המפקחים והמנחים במינהל חברה ונוער במחוז.

2. המועצה והמנחה

מועצת התלמידים והנוער בכל אחת מהמסגרות נבחרת באופן דמוקרטי ויציג על ידי ציבור בוחריה. המועצה אחראית כלפי ציבור זה, וממנו היא שואבת את סמכותה וחופש פעולתה. מנחה המועצה יסייע למועצה בתחומים הבאים:

- א. בתחום המקצועי, כגון קביעת תקנון קבלת החלטות, דרכי ניהול ישיבות ומו"מ, מיומנות של ניהול, שיווק ושירות, רישום ופרסום מסודר של פרוטוקול הישיבות.
- ב. גישור בין מערכת בית הספר ו/או הרשות המקומית לבין המועצה.
- ג. סיוע בארגון וביצוע פעולות ומשימות של המועצה על פי החלטותיה. ארגון פעולות, אירועי תרבות וחברה, פרסום והפצה של מידע.
- ד. סיוע למועצה להיות שותפה ומעורבת באורח החיים הבית ספרי, הקהילתי, העירוני.

במהלך עבודה זו המנחה יימנע ככל האפשר מהתנהגות של חבר נבחר ובעל תפקיד בתוך המועצה, וישתדל להישאר תמיד מנחה, תומך, מלווה, כאשר גבולות התערבותו ברורים לכולם.

תפקיד חשוב ומרכזי של מנחה המועצה הוא לדאוג לכך שהבחירות למועצה החדשה ייערכו תמיד במועד (שנקבע על ידי ציבור הבוחרים) ושיתקיימו בתנאים ובהליכים נכונים של הגינות ואווירה דמוקרטית חופשית. יש לדאוג גם שעצם קיום הבחירות לא יפגע ברציפות הפעילות של המועצה המסיימת והמועצה החדשה.

יא. מבנה המועצה ובעלי תפקידים

1. מומלץ שכל מועצה תבחר מתוכה בעלי תפקידים וועדות משנה לנושאים מוגדרים, כגון: יו"ר, סגן יו"ר וממלא מקום, דובר, ועדת פרסום וקשר, ועדה לאירועים וכד'. הסיבה היא שמבנה ביצועי ובעלי תפקידים מאפשרים למועצה לפעול, לבצע והעיקר - להפעיל את ציבור הבוחרים.
ללא מבנה זה - עלולה המועצה להיקלע למצב של "מועדון ויכוחים" בלבד, והדבר יביא לדעיכתה.
2. תפקיד היו"ר הוא תפקיד מפתח שבא להבטיח את פעילותה השוטפת והתקינה של המועצה.
3. כל מועצה תפעל על פי "תקנון המועצה הנבחרת", שיהווה בסיס עקרוני ומעשי לפעילות המועצה ולביקורת הבוחרים על פעולותיה. כל מועצה תהא רשאית לשנות את התקנון, להוסיף לו ולגרוע ממנו, על סמך העקרונות של תקנון היסוד.

נספחים

נספח א'

מועצה ארצית
5 נציגים מכל מחוז

מועצה מחוזית
הרכב על פי גודל המחוז
ומתן ייצוג הולם לכל התלמידים ובני הנוער

מועצה רשותית

גופי נוער פעילים	תנועות נוער	מתנס"ים	בתי הספר
------------------	-------------	---------	----------

מועצות תלמידים בבתי הספר

נספח ב'

מבחר מתוך פעולות המועצה הארצית בשנים 1994-95

1. ייצוג התלמידים והנוער בפורומים שונים במשרד החינוך התרבות והספורט, כגון: ועדות למשא המרכז, ישיבת המזכירות הפדגוגית וכד'.
2. קליטת עלייה, קידום פרויקטים בנושא ועידוד תלמידים ובני נוער לעסוק בכך.
3. "שקל לחיים" - איסוף שקל מכל תלמיד למען ילדי רואנדה.
4. סיוע בהקמה ובהפעלה של מועצות עירוניות ובית ספריות על בסיס דמוקרטי.
5. קידום נושא אמנת זכויות וחובות התלמיד בבית הספר (מעורבות, שותפות ואחריות).
6. יוזמה והצעה לקטם "יום תלמיד ומער" בכל הרשויות ובבתי הספר.
7. השתתפות ב"קו הפתוח" שבמשרד החינוך, שמטרתו לעזור לתלמידים השרויים במצוקה ומעוניינים בתיווך בני המער.
8. השתתפות בוועדות שוטת במשרד החינוך העוסקות בנושא השנתי.
9. סקר בנושא בחינות הבגרות ודרכים לבצען בדרך נאותה.
10. השתתפות בישיבות ועדת החינוך של הכנסת.
11. דיאלוג עם אגודת "סובלנות" ועיסוק בנושאים כמו המלחמה באלימות, טיפוח דיונים בצורה הולמת, קבלת השונה.
12. עזרה בפתרונות לבעיית שעות הפנאי, במיוחד בימי סוף השבוע והחגים.
13. עזרה בקידום נושאים מחוזיים.
14. הכשרה והעשרה בנושאים כלל ארציים, כגון ארגון עיתונים מחוזיים, הפקת אירועים, תרבות השיחה והדיון, שילוב בדיונים ובפעולות בנושאים הקשורים לבני הנוער (הכנה לצה"ל, איכות הסביבה, לקראת שלום וכד'.